

O DVOJINI U *SENJSKOM KORIZMENJAKU* (1508.)

Boris KUZMIĆ, Zagreb

1. UVOD

Na prijelazu 15. i 16. st. (1494 – 1508) u Senju je djelovala glagoljaška tiskara, koja je izdala sedam naslova, a među posljednjima izdvaja se *Senjski korizmenjak* (dalje u tekstu: SK) iz 1508. godine, hrvatski prijevod zbirke korizmenih propovijedi talijanskoga franjevca Roberta Caracciola (1425 – 1495) iz Leccea.

Na korpusu SK provest će se analiza odnosa između množine i dvojine. Termine slobodne, vezane, sindetičke i anaforičke dvojine preuzimam iz Beličeve monografije *O dvojini u slovenskim jezicima* (1932), a termin kongruentne dvojine iz monografije ruskoga lingvista O. F. Žolobova *Simvolika i istoričeskaja dinamika slavjanskoga dvojtvennogo čisla* (1998).

Slobodna ili parna dvojjina poseban je tip dvojine kojim se označavaju parnosimetrični predmeti sastavljeni od dvaju dijelova ili dijelovi tijela koji tvore prirodan par. Vezana dvojjina poseban je tip dvojine kojim se označavaju dva zasebna pojma iste vrste, a da se pritom ne označava jedinstvenost predmeta ili dijelova tijela. Termin *brojevni kvantifikator* kojim se služim u analizi vezane i kongruentne dvojine / množine preuzimam iz generativne lingvistike. Imenske i pridjevske sintagme kao subjekti u rečenici zajedno s brojevnim kvantifikatorima, kao i eventualnim predikatom koji se nastavkom može slagati s prethodnom sintagmom, određuje poseban tip gramatičkoga broja koji zovemo kongruentnom dvojjinom / množinom. Sindetička dvojjina / množina poseban je tip gramatičkoga broja koji se upotrebljava za imenovanje dviju / više osoba ili predmeta povezanih veznikom *i*. Anaforička ili poluvezana dvojjina / množina odnosi se na dva ili više imenovanih pojmova koji su ranije bili spomenuti.

2. SLOBODNA DVOJINA

U analiziranom korpusu SK, u imenica svih triju rodova, slobodna se dvojjina sačuvala u N imenica ž. roda, G imenica m. i ž. roda, A imenica sr. i ž. roda, kao i u L i

I imenica ž. roda. Oblike slobodne množine koji označavaju prirodni par u istraženom korpusu nalazim u NA imenica sr. i ž. roda, G imenica svih triju rodova, D imenica sr. i ž. roda, A imenica m. roda, L imenica sr. i ž. roda, kao i u I imenica sr. i ž. roda. Odnos između množine i dvojine (mn. : dv.) u NA imenica svih triju rodova govori o dominaciji množinskih oblika: NA m. r. 1:0 / sr. r. 10:4 / ž. r. 37:22. Istu situaciju nalazim u G imenica svih triju rodova: m. r. 1:1 / sr. r. 7:0 / ž. r. 19:4. Isključivo množinske oblike nalazim u D imenica sr. i ž. roda. Dominacija množinskih oblika potvrđuje se u L i I imenica sr. i ž. roda: L sr. r. 12:0 / ž. r. 14:1, I sr. r. 7:0 / ž. r. 9:3.

Imenica *usta*, bez obzira na to je li riječ o ustima jednoga čovjeka ili više ljudi, javlja se uvijek u množini. V. I. DEGTJAREV (1982: 73) indirektno kritizira poglede A. Belića i M. Brauna koji su smatrali da je množinski oblik tipa *usta* iskonski oblik dvojine. Degtjarev tvrdi da je pluralizacija dvojninskoga oblika **oustâ* izvršena još u praslavenskom jeziku. ŽOLOBOV i KRYS'KO (2001: 16) slažu se s Degtjarevljevim mišljenjem, tj. množinski oblik imenice *usta* smatraju praslavenskom, a nipošto ne staroslavenskom pojavom. Navedeni oblik ne može se smatrati mlađom pojavom nego upravo suprotno – množinski oblik *usta* vjeroj zrcali stanje iz praslavenskoga jezika.

U praslavenskom jeziku imenice **a*-osnova u A mn. razlikuju se nastavkom *-y* od imenica **ja*-osnova s nastavkom *-ę* u istom padežu. Daljnjim povijesnim razvojem, u hrvatskom jeziku tijekom 11. st. dolazi do promjene *-y > -i / -ę > -e*, a deklinacija **ja*-osnova, tj. imenica ž. roda na palatal, istovremeno je utjecala na **a*-osnove i pritom prevladala u cijeloj paradigmi što pokazuju primjeri u kasnijem razdoblju. U praslavenskom se jeziku A dv. imenica **a*-osnova razlikovao od A mn. u nastavku (A dv. *-ê* : A mn. *-y*). Nastavak *-e* u primjeru *ruke* i *noge* ne izvodi se iz *jata*, jer tada bi se u korijenu provela druga palatalizacija s mogućim dvostrukim nastavkom (*-i / -e*), nego se njegovo podrijetlo izvodi iz nastavka *-ę* imenica **ja*-osnova u A mn. U istraženom korpusu SK stariji se nastavak *-i* (< *-y*) javlja samo u jednom primjeru, a mlađi *-e* (< *-ę*) koji je dominantan, javlja se i u kongruentnim pridjevsko-zamjeničkim oblicima.

Istražujući funkcioniranje dvojine kao elementa gramatičke kategorije broja u jeziku *Petrisova zbornika* (1468), pisanoga hrvatsko-staroslavenskim jezikom, E. Hercigonja opaža za imenicu *roditeli* njezinu pretežitu uporabu u množini na mjestima gdje kontekst zahtijeva dvojину (HERCIGONJA 1999: 128). U istraženom korpusu SK spomenuta se imenica ostvaruje u istom omjeru u dvojini i množini.

IORANSKIJ (1960: 47) tumači kako se oblici *oči* i *uši* u staroruskim spomenicima upotrebljavaju isključivo u dvojini zato što pripadaju deklinacijskom tipu imenica **i*-osnova koje nemaju množinskih oblika. Ista situacija slijedi u staroslavenskom jeziku gdje su se oblici *oči* i *uši* upotrebljavali u dvojini u distributivnom značenju. Navedeni primjeri u korpusu SK pokazuju, bez ikakve iznimke, istovjetnu pojavu čuvanja isključivo dvojninskih oblika.

*Primjeri:***NA dv. imenica ž. roda**

...nategnê beritu na *oči* malo govori...41d ...ona vidi ono lice prelipo prêz niednoga pomankan`ê · *oni oči* toliko *počteni*...53d ...Zdviže *oči* *svoji* kada biše v muk(a)hъ...75d ...O nêbozi krst`ênê dvignite *oči* *vaši* i shranitê plemenčinu...138l ...G(ospod)i prosveti *oči* *moi* eda kogda usnu v semrti...79l ...dvigni *oči* *tvoji* i vij` kadi si pala...120d ...*Oči* veče *svitli* nêgo slnce *esu pokriveni* i *počrneni* na smrti...172d ...rasprueno e(stъ) srce moe i sego radi *smučen* *su oči* *moi*...175d ...i oni vlasi zlati · *oni oči* *toliki lipi* i *svitli* kakono dvi planiti...199d ...A o(ta)съ nemočni slišavši to stiskaše *ruci* i kričaše na nebo...37l ...Svezite nêmu *r(u)ci* i *nozi* i vrzite ga v t(a)mu kromečnuju...46l ...Otcê v *ruci* *tvoji* prêdaju duhъ mojbъ...175l ...Da is(u)h(rst)a v *ruci* poglav(i)съ popovskihъ...192l ...Vijte *ruci* i *nozi* *moji* da ja esamъ...206d ...Otvori malo *uši* o č(lov)iče bož(j)i...48l ...urezahu imъ *uši* i *oči* znamihu...91l ...da kričahu v` *uši* pilatu...130l ...*Uši* *slišahu* psosti...172d ...*Uši* *ki bihu naučeni* slišati pet`e anej(e)lsko *slišahu* čvrste psosti...172d ...Otvorite *uši* i stoite pripravni i slišite ča poslêdue...202d

G dv. imenica m. roda

...ko bišê učineno odъ *prviju* *roditelju* suprotъ g(ospo)d(i)nu b(og)u...174d

GL dv. imenica ž. roda

...s(ve)toi *lucii* od bolezn*u* *očiju* · i *druzim`* s(ve)timъ...12l ...Dimъ od` ognâ čini slze z` *očiju*...47d ...Teci oče i ti meštru bijuč se v prsi i ne smijuči *očiju* vzdignuti na nebo...142l ...I toliko drhtaše smišlajuči božastvenu vêlikostъ da ne smiše *očiju* vzdignuti na nebo...149l ...reku *svoji* grihъ sa slzami na *očiju*...168l

I dv. imenica ž. roda

...Tada is(u)h(rst)ъ s licemъ strašnimъ r(e)čêтъ s(a) *očima* *krvavima*...33d ...Vse riči *esu* nagê i odkrivene pred` *očima* *negovima*...60l ...da nê moguči *vaša* svetlostъ mnogo kratъ s *navlačn(i)ma* *ušima* priêti glasъ...1l

NA mn. imenica sr. roda

...Vze ga d`evalъ i povêde ga na *krila* *crikvena*...26l ...b(og)ъ e dalъ č(lov)iku dvi oči · dvi uši dvi *ruci* · a samo *edna usta*...4d ...ti obstupašъ i zatvarašъ *usta* *lavomъ*...8d ...kladishê v(a) *usta* toi zloi hêri...86d...Naiprvo nosi *usta* *vazda* *otvorêna*...105l ...Treto ima ta pasъ *usta* *vazda* *okrvavlena*...105d ...otvrzoše *usta* *navlačnimi* êziki...117l ...tribi se e spovidati i ot(ъ)voriti *usta* i reči *svoji* grihъ...130l ...*vazda* mu to vohdi v` *usta* i v pamêtъ...160l ...*Usta* *ka* te *naučevahu* *esu* *napojena* žlêci i octa...172d

NA mn. imenica ž. roda

...postav(i) ga pod *noge* za ohlaen`e...43d ...*noge* *prib(i)enê*...172d ...razumijte i vijte is(us)a umivajuči *noge* učenikomъ...181l ...od` i(su)sa ki umi *noge* učenikom s trimi pledi...182d ...i poče umivati *noge* učenikomъ naipr`vo e umi ijudi predatelju pakъ cêlova *nogê* ihъ i otiraše lancupomъ...182d ...g(ospo)d(i)ne ne takmo *noge* da oêê *ruke* i glavu...182d ...p(o)stavi *svoji* plačъ pod *noge* kudъ imišê minuti is(u)h(rst)ъ...188d ...buduči is(u)h(rst)ъ umilъ *nogê* učenikomъ...182d ...vzljublena d(u)še pogledai *ruke* tvega zaručnika...7d ...Imi pod`držati lakte *svoe* va visinu i *ruke* *prostrte*...14l ...i vrže se v *negove* *ruke*...18l ...dati se v *ruke* nepriêtêla *svoga*...23l ...*Ruke* i *noge* *ote biti* *mučene* svezan`emъ verugъ...52l

...svežite imь *ruke* i *noge* pošalite ihь va tmu kromečnuju...831 ...gdo te e postavilь v *rukê* caru...911 ...*ruke ke su učinile* nebesa *esu probodene*...172d ...*Ruke ke učiniše* visoka nebesa *esu rastegnute* na križi i *probodene*...172d ...drži *rukê* *otvorene* da tê obuěmo...174l ...a židove mi su ga vzeli i dali v *ruke* pilatu...176l ...i onь iskaše podobna vrimenta da ima ga da v *ruke*...178l ...i svezaše mu *ruke* i staviše mu edan konopacь...185d ...Govorê dokturi da mu bihu svezali *ruke* naz`zadь...186l ...moe sluge bi se bili da bihь ne danь v *ruke* židovom`...188d ...zač ga jure bihu dali v *rukê* pilatu...189l ...I daše mu v *ruke* ednu trstь...190d ...Da zato onь vêči grihь ima ki me e predalь v *ruke* *tvoe*...191l ...da bi nei imêlь danь biti v *ruke* edanь č(lovì)kь ki se zovê krstь...191d ...Ê umivamь *rukê* i esamь čistь od krvi toga č(lovì)ka pravadnoga...192l ...i bihu učinênê škulê na nemь kadi pribiju *rukê*...193l ...O(t)če vêčni v *rukê* *tvoe* prêdaju duhь moi...194l ...I takoi preda v *ruke* neprietelem`...206l ...I kada ovo reče pokaza *rukê* i rêb`ra...206d ...o(t)če nê prostri *ruki* *tvoe* da uzdrži sêntên`ciju aliti odlučenie...207l

G mn. imenica m. roda

...ona pomina paden`e *prvihь* *roditel* êkostь samsonovu...135d

G mn. imenica sr. roda

...i to se zlamenu po oficii od` *ustь*...10l ...da o vsakoi besêdi ka ishodi iz` *ustь* *božjihь*...25d ...ča ishodi iz` *ustь* *moihь*...34l ...ČA ishodi iz` *ustь* to skvrni č(lovì)ka...102d ...G(ospodì) i izbavi d(u)šu moju ot` *ustь* *neprav(a)dn(i)hь*...104l ...Vrnemo od` *ustь* *našihь*...122l ...erь krst` ênska vera zlamen`e od mira e(stь) naredila s(ve)tu spovidь odь *ustь*...122l

G mn. imenica ž. roda

...Bog te oče razdr(u)šiti od gl(a)ve do *nogь*...104d ...Pr`vi e *nogь* umivenie...182d ...nohti od *nog* mu bihu raskinuti...186d ...Tako da negovu krv`ju od glave do *pêť* pokrivaše se zemla...190d ...i izbavlju tê ot *r(u)kь* *faraonovihь*...13d ...Treta plača e oslob(o)en`e *rukь* *d`êvl(i)hь*...63d ...izbavi onь gradь betuliu od *rukь* *olofernovihь*...93d ...spadoše veruge od *rukь* i od *nog`negovihь*...114d ...Čêtrti se zove osloboen`e od *rukь* *d`êvlihь*...122l ...čuvati vsa vrata od *rukь* *nepriêtelskihь*...126l ...to imaju činiti na vspomênutie izbavlêniê od *rukь* *jejpupataiskihь*...163d ...ima prijimati na vspomênutie izbavlêniê od` *rukь* *paklênoga* *nêpriêtêla*...163d ...Da onь videči se uhičenь ostavi suknju i pobižê ž nihь *rukь*...185d ...tvrdo bihu svezali is(u)h(rst)a vazda sumneči da bi imь ne vzety z *rukь*...186l ...iskaše osloboditi ga iz nega *rukь*...189l ...b(og)ь izbavi plkь svoi od *rukь* *faraonovihь*...190l ...Tretu umivenie *rukь* *pilatovihь*...191d ...Od` umiveniê *rukь* ko učini pilatь...192l

D mn. imenica sr. roda

...omochi ednu spužvu va nu žlhkostь i na ednoi trsti ju pritisnu ka *ustomь* *is(u)h(rsto)vimь*...194l

D mn. imenica ž. roda

...A mariê magdalena se prikloni k *nogamь* *isukrstovimь*...180d ...ki potêkši k *rukam* *mariinimь* *proseči*...23d

A mn. imenica m. roda

...Imi pod`držati *lakte* *svoe* va visinu i ruke prostrte...14l

L mn. imenica sr. roda

...plaka gorko i na *kolenihъ* molaše govor(e)ći...57l ...i tudie ga učini usnuv[š]i na *prsehъ svoihъ*...183l ...Edna e golubica moê i nosi maslinъ va *ustihъ*...122l ...tud(i)e si zavezan...v *tvoihъ`ustihъ ka su širopa* na vlizen`i a *tesna* na izlizen`i...122l ...ili ênca ili ovcu kada e v` *ustihъ* vlku da kriči be be...122d ...da v` *ustihъ* takova bude sladakъ k(a)ko mêdъ...134d... vazda hvala nêgova va *ustêhъ moihъ*...153d ...budi hvala tvoê va *ustêhъ moihъ*...157l ... vazda ga v srci i v(a) *ustihъ* imiše...159l ...zato dêvota bratie imijte vazda na pameti v srci i va *ustihъ* ime is(u)h(rsto)vo...160l ...is(u)h(rst)ъ ki e v(a) *ustihъ* gre do Srca...165d ...O pamêti nêčiste manene prihode s medomъ v *us`tihъ* a s` êdomъ v sr(d)ci...206l

L mn. imenica ž. roda

...Treti plod` e da ga jidihu držeče palice v ruci s postoli na *nogahъ*...182d ...D(u)še prav(a)dnihъ esu v *r(u)kahnъ bož(f)ihъ*...55d...budući oni v *rukahnъ faraonovihъ*...79d ...Vsi bihu v *rukahnъ d`êvlihъ* za gr(i)hъ prvoga o(t)ca adama...80l ...Buduci onъ svêzanъ v *rukahnъ filistêiskihъ*...80d ...e(stъ) v stan`i od zgublên`ê osuennъ v *rukahnъ d`êvlihъ*...116d ...ki su dani plku krst`ênskomu po *rukahnъ* bî (=12) ap(ustoj)lъ...117l ...tud(i)e si zavezan v *rukahnъ d`êvlihъ*...122l ...očete biti osueni sъ idu v *rukahnъ vraž(i)ihъ*...161l ...da se ima jîsti brzo sa žutenicu div`ju s` ednu palicu v *rukahnъ budući obuveni*...177d ...vi îčetê imiti is(u)h(rst)a v *rukahnъ* ča mi očete dati da vam ga ê predamъ...178l ...v treti danъ vskrse prez` otvorenn`ê · ča e prez` ranъ i prez` zlamen`i na *rukahnъ* ča sê razumi k cêlosti têla...197l ...Na *rukahnъ moihъ* napisahъ tebe...207l ...lipost se zdrži v različanstvi od stvari v teli v *rukahnъ* i v inihъ stvarêhъ...204l

I mn. imenica sr. roda

...i tako bi vznesennъ na nêbo s *koli* i s koni...8d ...i rečeno e *usti ivanovimi nadahnuti* od is(u)h(rst)a...45d ...Da gospodinъ bogъ rêčê svojemu plku ijudêiskomu *usti mojsêovimi*...67d ...i zato sini i hčere *usti* i govoren`emъ sramežlivimъ i umilenimъ imaju govor(i)ti...86l ...ki se osvadi vlačimi *svoimi usti* bude osuennъ...117d ...O stvoritelju moi ê samъ sagrišilъ moimъ srcêmъ i *moimi usti*...149d ...da e is(u)h(rst)ъ blizu i je s nami kada mi vičemo posvečen`e s` *usti*...167d

I mn. imenica ž. roda

...i podnaša s *nogami olovnimi*...31l ...toliko e visoka glubina ognena pod *nogami* i vrhъ glave...49l ...meču *nogami* ujidajuč(i) svoga gospodara...97d ...Stoji is(u)h(rst)ъ duše s *nogami prib(i)enimi*...174l ...Žêna oblčena v slnce i misecъ pod *nogami* ee...175d ...Da svoei slatkoj materi estъ otvorilъ vsa skrovišča milosti *otvorenimi rukami* govoreći...12l ...Treti da su v tamn(i)ci i svezani *ruk(a)mi* i *nog(a)mi*...41l ...Plemenita er`e stvorena *rukami bož(f)ijmi* s velikimъ vičemъ...138l

S pitanjem alterniranja množine i dvojine u izricanju parnosti povezuje se pitanje distributivne množine / dvojine. Distributivna se zove uporaba jednine ili množine "kad se govori o čemu u pluralu, a k tome još o predmetu, koji svakome pojedinom od onoga, što stoji u pluralu, pripada" (SIMEON 1969: 253–254). Pojmu distributivnosti ili raspodijeljenosti, kao obilježenu, suprotstavlja se neobilježeni pojam sumativnosti ili ukupnosti. U sljedećim primjerima distributivnu dvojину zamijenila je množina:

...otvrzoše *usta* navlačnimi êziki...117l ...tribi se e spovidati i ot(ъ)voriti *usta* i reči svoi

grihъ...130l ...razumijte i vjfte is(us)a umivajuči *noge* učenikomъ...181l ...od` i(su)sa ki umi *noge* učenikom s trimi pledi...182d ...i poče umivati *noge* učenikomъ naipr`vo e umi ijudi predatelju pakъ cĕlova *nogĕ* ihъ i otiraše lancunomъ...182d ...buduči is(u)h(rst)ъ umilь *nogĕ* učenikomъ...182d ...svezite imъ *ruke* i *noge* pošalite ihъ va tmu kromečnuju...83l ...moe sluge bi se bili da bihъ ne danъ v *ruke* židovom`...188d ...I takoi preda v *ruke* neprietelem`...206l ...ČA ishodi iz` *ustb* to skvrni č(lov)ka...102d ...zato dĕvota bratie imijte vazda na pameti v srci i va *ustihъ* ime is(u)h(rsto)vo...160l ...ki se osvadi vlačimi *svoimi* *usti* bude osuень...117d ...Treti plod` e da ga jidihu držeče palice v ruci s postoli na *nogahъ*...182d ...ki su dani plku krst`ĕnskomu po *rukahъ* bĭ (=12) ap(usto)lь...117l ...Treti da su v tamn(i)ci i svezani *ruk(a)mi* i *nog(a)mi*...41l.

Distributivna dvojina sačuvana je u sljedećim primjerima:

...O nĕbozi krst`ĕnĕ dvignite *oči* vaši i shranitĕ plemenčinu...138l ...Da is(u)h(rst)a v *ruci* poglav(i)съ popovskihъ...192l ...urezahu imъ *uši* i *oči* znamihu...91l ...Otvorite *uši* i stoite pripravni i slišite ča poslĕdue...202d ...s(ve)toi lucii od bolezn*i očiju* · i družim` s(ve)timъ...12l ...Dimъ od` ogn*a čini* slze z` *očiju*...47d.

Najviše je onih primjera kojima se izražava sumativna množina ili dvojina:

npr. ...tud(i)je si zavezan v *rukahъ d`ĕvlihъ*...122l ...očete biti osueni sь idu v *rukahъ vrazh(i)ihъ*...161l ...da se ima jisti brzo sa žutenicu div`ju s` ednu palicu v *rukahъ buduči obuveni*...177d ...vi ičētĕ imiti is(u)h(rst)a v *rukahъ* ča mi očete dati da vam ga ĕ predamъ...178l ...i podnaša s *nogami* olovnimi...31l ...toliko e visoka glubina ognena pod *nogami* i vrhъ glave...49l ...meču *nogami* ujidajuč(i) svoga gospodara...97d ...*Oči* veče *svitli* nĕgo slnce *esu pokriveni* i *počrneni* na smrti...172d ...rasprueno e(stъ) srce moe i sego radi *smuĕni su oči moi*...175d ...i oni vlas*i zlati* · *oni oči toliki lipi* i *svitli* kakono dvi planiti...199d ...A o(ta)съ nemočni slišavši to stiskaše *ruci* i kričaše na nebo...37l ...Vze ga d`ĕvali i povĕde ga na *krila crikvena*...26l ...b(og)ъ e daļъ č(lov)ku dvi oči · dvi uši dvi ruci · a samo *edna usta*...4d ...čuvati vsa vrata od *rukъ nepriĕtelskihъ*...126l ...to imaju činiti na vspomĕnutie izbavlĕniĕ od *rukъ jejupataiskihъ*...163d ...Treto umivenie *rukъ pilatovihъ*...191d i dr.

Navedeni primjeri pokazuju da parni dijelovi tijela kao što su *noge*, *ruke*, *uši* i sl. kao rečenični objekti mogu pripadati jednomu subjektu ili svakomu pojedinačnomu subjektu od više njih, a pritom ta razlika nimalo ne utječe na izbor gramatičkoga broja bilo u distributivnom ili sumativnom značenju. BELIĆ (1932: 21–22) je pretpostavljao da je zamjena distributivne dvojine množinom inovacija iz staroslavenskoga jezika koja označava početak raspada dvojine kao kategorije. S Belićevim mišljenjem ne slažu se ŽOLOBOV i KRYS'KO (2001: 19) ističući da se smjenjivanje dvojinjskih i množinskih oblika u uskom krugu imenica u okolini s množinskom subjektno-objektnom osnovicom mora pretpostavljati već u praslavenskom jeziku.

U istovremenim hrvatskoglagoljskim tiskanim brevijarima 15. i 16. st. poglavito je česta i dosljedna uporaba dvojinjskih oblika uz dijelove ljudskoga tijela što dolaze u paru (JURČEVIĆ 2002: 161–162). Jurčević tvrdi kako su prevoditelji i priređivači hrvatskoglagoljskih tekstova dobro razlikovali ulogu dvojine od množine što pokazuju primjeri *nozi moi* : skorĕ *nogi* ihъ, pod *nozĕ* ego : pod *nogi* naše, v dĕlĕhъ *ruku* ego :

po djelom *rukъ ihъ, rukama moima* : vsplecite *rukami, ustnama moima* : g(lagol)aše *ustnami*. Dvojina je kao gramatički broj upotrijebljena sumativno i označava dvojnost dijelova ljudskoga tijela, međutim, kada se radi o distributivnoj uporabi i izricanju parnosti, tada se više ne upotrebljavaju dvojninski već množinski oblici.

Kongruencija imenica s pridjevsko-zamjениčkim oblicima u potpunosti je pravilna bez obzira na gramatički broj. Iz primjera je razvidno da se slobodna dvojina ostvaruje kao gramatička kategorija broja po obliku i značenju.

Glagolski se oblici uvijek nalaze u množini bez obzira stoji li imenica zajedno sa zamjениčko-pridjevskim oblicima u množini ili dvojini:

...Oči veće svitli nêgo slnce *esu pokrivêni i počrnjeni* na smrti...172d ...rasprueno e(stъ) srce moe i sego radi *smučeni su* oči moi...175d ...Uši *slišahu* psosti...172d ...Uši ki *bihu naučeni* slišati pet`e anej(e)lsko *slišahu* čvrste psosti...172d ...Usta ka te *naučêvahu esu napojena* žlči i octa...172d ...Ruke i noge *ote biti mučene* svezan`emъ verugъ...52l ...ruke ke *su učinile* nebesa *esu probodene*...172d ...Ruke ke *učinise* visoka nebesa *esu rastegnute* na križi i *probodene*...172d ...tud(i)e si zavezan...v tvoih` ustihъ ka *su široka* na vlizen`i a tesna na izlizen`i...122l ...da se ima žisti brzo sa žutenicu div`ju s` ednu palicu v rukahъ *budući obuvni*...177d.

3. VEZANA DVOJINA

Imenice sr. roda, uz brojevni kvantifikator 2, u NA redovito dobivaju dvojninske nastavke *-i* (4x), *-e* (1x):

...da bi zadovolno vsei samarii za *dvi lête*...93l ...oče ti manka *b` (=2) lêti* trpiti pokoru...37l ...Rêčê mu anj(e)lъ učini ovako oberi ki del ti e drago od` oviju d`viju · ali ti stati *b` (=2) leti* va voi nemoči...37d ...Da ti očešъ stati nemočanъ *dvi leti*...37d ...čêkašъ oče *dvi lêti* da ga ja poidêmъ obrnuti...207l.

Imenice m. roda u A još nije zahvatio proces miješanja nastavaka dvojine i množine:

...I ti ženo imijuči v` utrobi ednoga sina ili ·b` (=2) imaš` *b` (=2) anj[e]la* v t(e)li...139d ...i razdileni e na *b` (=2) dela*...35d ...a da ima biti to istina kaže se po *dva fundamenta* aliti *računa*...201d ...bogatim iše ·g` (=4) sine trъ *b` (=2) rabini b` (=2) junaka* trъ *g` (=4) hčere* i svoju ženu...16d ...vsaki danъ nošaše *b` (=2) kabla* vodê...69d ...da sramota n`e ednoga č(lov)ika gane na one stv(a)ri ke su protivne kriposti · po *dva načina*...142d ...da po *dva računa* nahaê se...88d ...I do konca odda ·b` (=2) hčeri svoi za *dva sina* onoga ubogoga...17l ...Ti imašъ *b` (=2) sina* edan se dobro uči a drugi mu zavidi...72l ...kad i stoi vele redovnikovъ i to za *b` (=2) uzroka*...39l ...morê sê činiti po *dva zakona* z bêsêdami...27l ...po *dva zakona* oču pokaz(a)ti da znaju...46d.

Među vezanom dvojinom imenica m. roda uz nastavak *-a* supostoji i dvojninski (množinski?) nastavak *-i*, npr. ...Rêčê mu anj(e)lъ učini ovako oberi ki del ti e drago od` oviju d`viju · ali ti stati *b` (=2) leti* va voi nemoči · ali stati *b` (=2) dni* v muki od` očiščen`ê...37d, u imenici *dan* koja je utoliko zanimljiva zato što je podijelila

mišljenja jezikoslovaca (usp. GLAVAN 1927 – 1928: 131; BELIĆ 1932: 135) oko oblika *dni* koji prema svojim morfološkim oznakama može pripadati ili A mn. ili NAV dv. S jedne strane, u sintagmatskom izrazu *dva dni* moguće je govoriti o starom čakavskom obliku za NAV dv. imenica *n-osnova m. roda, ali isto je tako moguće da se nastavak *-i* analogijom prema A mn. proširio i na N mn., što implicira pojavu novoga množinskoga oblika u N, kao u imenica *o-/*jo-osnova, u odnosu na stari množinski oblik *-e* imenica *n-osnova m. roda. Oblik *dni* nalazim i uz brojevnje kvantifikatore 3 i 40, a istodobno se imenica *dan* morfološki ujednačila prema dominantnim oblicima imenica *o-/*jo-osnova. Imenice m. i ž. roda u G čuvaju dvojnjski nastavak *-u*:

...raž'gnevani su v(a) *dviju bratu*...70 ...Mrmnatel' ot *dviju êz(i)ku* proklet' e...104d ...
Rêčê mu anj(e)l' učini ovako oberi ki del ti e drago od' *oviju d'viju* · ali ti stati b· (=2)
leti va voi nemoči...37d ...č(lovij)kь e(stь) stvoreny ot *dviju naturu*...25d ...kada e otelъ
nasititi različnê narodi odъ d' (=5) hlibъ i *dviju ribu*...117l ...er e êki od petъ hlibъ i *dviju
ribu*...117l.

Imenice m. roda u D čuvaju stari dvojnjski nastavak *-oma*: ...Reče i(su)sъ *dvima učeníkoma*...181d.

Imenice ž. roda u A i I čuvaju oblike dvojine:

...a b(i)še dal(e)ko b· (=2) *m(i)li* od most(i)ra...69d ...ispovidahu v' is(u)h(rst)j *dvi naturi*...
117l ...b(og)ъ e dalъ č(lovij)ku *dvi oči* · *dvi uši* *dvi ruci* · a samo edna usta...4d ...i oni
vlasi zlati · oni oči toliki lipi i svitli kakono *dvi planiti*...199d ...bogati imiše · g· (=4) sine
trъ b· (=2) *rabini* b· (=2) junaka trъ g· (=4) hčere i svoju ženu...16d ...ti si mi obečalъ
nêgo b· (=2) *uri* ovdj stati...37d ...da ni prebivalъ veče od' b· (=2) *uri*...37d ...nerъ stati
za b· (=2) *uri* ovdj va voi muki...37d ...tamnica e(stь) poželên'e telesno · *vêrugi dvi* razumi
se po avgustini...114d ...a paki z *dvima besedama* smijući trъ grêdu se prič(e)stiti telomъ
isukrstovimъ...168d ...I tako e plkъ ki bi nasičeny petimi hlêbi i *dvima ribama*...150d ...biše
v tamnici svezanъ *dvima vêrugama*...114l.

Imenice m. roda u G mn. uz brojevnje kvantifikatore 12 i 20 ostvaruju nastavke -Ø (3x), *-ov* (2x):

...ki su dani plku krst' ênskomu po rukaň *bī* (=12) *ap(usto)lъ*...117l ...a to ciča *dvanadeste
računovъ*...180d ...Toma bo edanъ odъ *dvanadeste učeníkovъ*...207d ...hodil bi i (=20)
danъ za a· (=1) dukatъ...139l ...I edanъ trat mu vrže i· (=20) *dukatъ* v hižu...75l.

Imenice sr. roda uz brojevnje kvantifikatore 20 i 200 ostvaruju nastavak -Ø:

...ti imaš dati račun ednomu tržcu od ·i· (=20) *let*...78l ...I sta slišêći pête toga ptička v tomъ
gvozdi *letъ s·* (=200)...55l.

Imenice ž. roda uz brojevnje kvantifikator 12 ostvaruju nastavke -Ø (3x), *-i* (1x):

...ki bi mi poslala veče od' *dvanadeste lej*...186l ...da bī· (=12) e(stь) *milosti* b(la)ž(e)ne
d(e)ve marie...175d ...posla prikazati v' er(u)s(o)l(i)miъ v cr(i)k(a)ň *bī*· (=12) *tisućb*
dragamъ srebra...40l ...i otъ *bī*· (=12) *zvezdb* kruna na glavi ee...175d.

Uz brojevnje kvantifikator 12 imenice m. roda u I čuvaju množinski nastavak *-i*:

...To kaže *bř* (=12) *računi*...171d.

U imenica m. roda, uz brojevi kvantifikator 3, u NA ostvaruju se množinski nastavci *-e* (22x), *-i* (10x):

...danas očemo viditi *tri artikule* od' tēoloie...26d ...Očemo viditi navlastito *tri artikule* od' ovoga suda...30l ...b(og)ъ šale v' (=3) *biče* ili v' (=3) *kaštige*...167d ...Očemo držati ta redь vsu ovu korizmu razdiljujučē vsako ovo pripovidanie na *tri delē*...3l ...Očemo sada viditi *tri dēle* od' ejevanjeliē...21d ...Kada pop' lama oštiju čini v' (=3) *dele*...43d ...Očemo viditi danas *tri dele*...83d ...Mi vidimo da edanь rēdovnikъ lama oštiju na *tri delē*...165l ...i očemo učiniti *tri delē* od' tē lekcie...201d ...ovo e(van)j(e)l(i)e dileno e na *tri delē*...204d ...ako ondi stoi vnutri za *tri dni* živь...36l ...a ê v' (=3) *dni* · ča e(stь) s skrušēn(i)emь s spovid' ju i zadovolčinu oču ga sazidati...120d ...Ki razčinašь crikavь bož' ju i v' *tri dni* opetь saziesi ju...175l ...ki raz' biš' tempalь b(o)ž' i i v' *tri dni* opetь s(a)zieš ga...193l-193d ...kadi spa *tri dni* v' črive edne ribe velike...195d ...*tri dni* e stalь v' črivi zemle i kamika...196l ...Priētelu moi posudi mi v' (=3) *hlibe*...143l ...i čini v' (=3) *križe* na sēbi...64d ...I drugi žil' e poželen' e stvari neb(e)skihь i ima v' (=3) *liste*...135l ...tako i ima v' (=3) *liste*...136l ...ima v' (=3) *liste*...136d ...i ta ima v' (=3) *liste*...136d ...biše edanь stolь mramoran' na komь stahu *tri ljudi*...182l ...kada su stali v' štali b' (=2) ali v' (=3) *misēci* zobljuči zobь...97l ...a na vsakoi kiti *tri plodi*...181l ...sakramentь dostoini i pontovani *Tri plodi*...183l ...I to se očē očē pokazati po *tri račune*...203d ...Odgov[a]ra se · da za *tri računē* Prvi jē za pokazati istinu...206d ...paki ukradiše v' (=3) *soldinē* a nigda g' (=4) *nigdar ga o(ta)сь* nē karaše...87d ...odgovaramь da za *tri uzrokē*...36d ...I to čini onь za *tri uzroke*...91d ...O hrabri č(lov)iče po *tri zakone* oču ti pokazati...30l.

U imenica sr. roda u A čuva se množina:

...i to čini za v' (=3) *leta*...69d ...i sta *tri leta* čineči pokoru...149l ...razmišla se srditostь na v' (=3) *p(o)dložstva*...96l ...od koga očemo uč(i)niti v' (=3) *pomišlen' ē*...102d ...oču ganuti v' (=3) *pregovaran' ē* od' ovē pomoči...40l ...danaska odь ovoga oču vamь učiniti v' (=3) *razdilen' ē*...14d ...Od toga straha današnega očemo učin(i)ti v' (=3) *razdileniē*...56d ...od kihь očemo učiniti v' (=3) *razdilen' ē*...99l ...očemo učiniti danas v' (=3) *razmišlen' ē*...94d ...*Tri vzvišen' ē* priimle č(lov)ikь...137l.

Imenice ž. roda u NA čuvaju oblike množine:

...osta z dēsētь dit' ce · ž (=7) *sini* a v' (=3) *hčere*...70l ...i naide ta plodь v' (=3) *ēbulke*...69d ...b(og)ъ šale v' (=3) *biče* ili v' (=3) *kaštige*...167d ...prodikaču oču da mi *tri riči* stlmačišь danas...10l ...I prvo od početnihь ima v' (=3) *skaline*...133l ...očemo viditi v' (=3) *st' vari*...65d ...Od ove zavidoči očemo viditi v' (=3) *sumnē* kratkimь zakonomь...71l ...očemo viditi v' (=3) *sumne*...88d ...nigdare da bi mu teško siditi b' (=2) ali v' (=3) *urē* za stolomь...129d ...postavlašē na stolu svoemь a' (=1) vгчь vina a v' (=3) *vode* za učiniti malo stratiti...16d.

Imenice m. roda u G dobivaju skamenjeni množinski oblik iz NA:

...ki e vzelь edanь plačь od petra i do *tri dni* nēmu e ukradenь...162l.

Osim toga, u G imenica svih triju rodova ostvaruju se i množinski nastavci *-Ø* (4x), *-i* (1x) koji su kongruentni s brojem dekliniranim prema pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji:

...očeš' viditi a (=1) plamikъ ki se zove vesel'e *trihъ nepriêtel`*...81 ...ti svedoki otê biti od *trihъ zakoni*...321 ...I na glavu *trihъ lêtъ* poče to drivo cvasti...69d ...da od *trihъ mêtъ* e(stъ) zlizla...117d ...postavi rozgu močiti v *trihъ živinъ* krvi...97l.

Imenice svih triju rodova u L ostvaruju množinske nasatavke *-ih* (4x), *-eh* (3x):

...da onъ hinacъ oče živući reče po *trihъ dnêhъ* vskrсну...194d ...da e to bilo podobno po *trihъ računihъ*...198d ...očemo pokazati od` stranê bož'e ovo Zgora pi (sic!) *trihъ računihъ*...201d ...Ĵa nahaêm` v *trihъ mestihъ* v staromъ zakoni...163l ...od takove d(u)še e(stъ) troi v *trihъ êkost(i)h*...143d ...Drugi začъ v *trihъ stvareh* se p(o)znava ovo pogr`en`e...134d ...Osvadiše is(u)h(rst)a v *trihъ stvarehъ* govoreći...188l-188d.

U I imenica m. roda realizira se množinski nastavak *-i*:

...Razvalite cr(i)kavъ siju Ĵa *trimi danmi* saziju ju...120d ...Ti pretiču oče *trimъ družimъ*...168l ...ki sê nê spritčue od hinbena i kriva osvauenî pred` *trimi ljudi*...186l ...od` i(su)sa ki umi noge učenikom s *trimi pledi*...182d ...i viite is(u)h(rst)a na molitvi s *trimi plodi*...184l ...i vîjtê i(su)sa uhičena s *trimi plodi*...184d ...i vîjte i(su)sa od pilata poslana ka irudu za osloboditi ga s *trimi plodi*...189d ...razumijtê i viite pilata ki osudi is(u)h(rst)a na smrtъ križa s *trimi plodi*...191d ...I kuša se ovo da e potribno ovo *trimi računi*...160d ...ê nahodimъ da v *mi (=3) računi* imamo ljubiti nepriêtelê...101d ...k(a)ko *trimi zakoni* zavêzanъ estъ onъ postъ...3d ...k` ednomu se more razumiti *trimi zakoni* ali kako onъ ki more uslišati...10d ...i to ti stlmačuju *trimi zakoni*...11l ...I ova sentenciê ti se kažê *trimi zakoni*...11d ...i ê hoću pokazati *trimi zak(o)ni* da e to mišlên`e bludno...44d ...i ovo se kažê *trimi zakoni* ali *uzroki*...61d ...da srditostъ v nas se pomišljue *trimi zak(o)ni*...95l ...Nepriêtel se more sciniti *trimi zakoni*...99l ...Biva prosvečena d(u)ša *trimi zakoni* po sakramenti od` ispovidi...120d ...da srditost se razumi *trimi zakoni*...128d ...*Trimi zakoni* se priimle ime od tê milosti...151d.

Uz brojevne kvantifikatore 30, 33 i 300 u G mn. imenica svih triju rodova ostvaruju se nastavci *-ø* (10x), *-a* (1x):

...ča e od(ъ) *letъ Ĵv` (=33)* kako imiše is(u)h(rst)ъ...204l ...ča bi veliko zašast`e *Ĵ v (=33) leta* otî putovati...140l ...da prodaše brata svoga osipa za *Ĵ` (=30) srebrn(i)kъ*...130l ...da namъ bude trpit` mane dvisti ali *trista letъ*...33d ...Oče čekati g(ospo)d(i)нъ b[og]ъ Ĵ` (=10) ali `i` (=20) ali *Ĵ` (=30) letъ*...59l ...stal samъ *Ĵ` (=30) letъ* na poštu ednoga starca...64l ...da bi činilъ reči *Ĵ` (=30) misъ* za nju...43d ...čini reči *Ĵ` (=30) misъ* za ednoga koludra...43d ...ki prošaše od strane senatura rimskoga *Ĵ` (=30) tisučъ dukatъ*...97d ...da ihъ umri *Ĵ` (=30) tisučъ a` (=1) danъ*...112d.

Uz brojevni kvantifikator 4 u G imenica m. roda ostvaruju se množinski nastavci *-ø* (1x), *-i* (5x), *-ov* (1x) uz broj koji se deklinira prema pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji:

...nimamъ potribu od *četirihъ dukatъ* ništarъ mane...27l ...životъ telêni stvorenъ od *četirihъ Elimenti*...25d ...i pripravlên`i neb(e)sъ od *g hъ (=4) El(i)menti*...30d ...čini privezati krsta k` ednomu stlpu i od` *četirihъ ljudi* ga čini fruštati...190d ...odъ *g` (=4) prsti* ne vidi se vzmožno...164d ...budući na molitvi vidi od *četirihъ redi ljudi* v n(e)bi...68l ...I vsi ti od *četirihъ redovъ* imihu v ruci a` (=1) svetilnikъ...68l.

Imenice m. roda u D čuvaju množinski nastavak *-om*:

...ja имамъ činiti tračen`e g· mь (=4) sinom`...16d.

U A imenica svih triju rodova ostvaruju se množinski nastavci *-e* (9x), *-i* (2x), *-a* (1x):
 ...posudi mi četire dukatê...27l ...ča očešb ti v svoju oblastь oč li g· (=4) · *Elimenti*...
 139d ...bogati imiše g· (=4) sine trь b· (=2) rabini b· (=2) junaka trь g· (=4) hčere i
 svoju ženu...16d ...a zda te oču naučiti g· (=4) uzrokê...87l ...Odgovaramъ da po g·
 (=4) zakone mogu z`nati...38l ...po g· (=4) zak(o)ne prvo da se č(lov)ikъ gane...47d
 ...Prvi se skazue po g· (=4) zak[o]ne...107d ...Pomankan`e č(lov)ič(a)sko se razdiljue
 na g· (=4) razlučstva...133l ...bogati imiše g· (=4) sine trь b· (=2) rabini b· (=2) junaka
 trь g· (=4) hčere i svoju ženu...16d ...ja имамъ odati g· (=4) hčere i ciča toga živiše v
 hiži svoei priprosto...16d ...da molitavъ ima imiti g· (=4) kondicioni...12d ...činite ju s
 vami zьgubiti tri ali g· (=4) ure vrim(e)ne...18d. Imenice m. roda u I čuvaju množinski
 nastavak *-i*: ...kada se vrnо abraamъ od boê ki učini s četirimi krali...163l ...to smišlen`e
 se morê utvrditi g· mi (=4) računi...108d ...Trêti delъ navlast(i)ti se kaže oče četirimi
 računi...109l ...i ovo more biti četirimi zakoni...71l.

Uz brojevne kvantifikatore 34, 64 i 40 u G mn. imenica svih triju rodova ostvaruju se nastavci *-ø* (5x), *-i* (4x), *-e* (1x):

...i darova mi rakъ альмуштво do solьdini f trь g· (=34)...18d ...svaki kvadarъ opasovaše m·g·
 (=64) mile...90l ...to poče is(u)h(rst)ь v pustini kadi k· (=40) danъ nê ži...4l ...Is(u)h(rst)ь
 bo kada postî k· (=40) danъ i k· (=40) noči potomъ vzlaka...4l ...od sada do k· (=40) danъ
 oče se nevjitъ podvatiti...8l ...da moisoî (sic!) e(st)ь postilъ na gori k· (=40) dni i potomъ
 prie zakonъ od g(ospo)dina...7d ...i posteči k· (=40) dni i k· (=40) noči...25l ...po umrt`i
 is(u)h(rsto)vi k· (=40) letъ...90d ...Ako bi stalъ edan k· (=40) letъ prez` ispovidi...169d.

Na temelju iznesene građe i usporedbe s različitim brojevnim kvantifikatorima mogu se izvesti sljedeći zaključci u pogledu odnosa između množine i dvojine: u svim padežima imenica svih triju rodova, uz brojevni kvantifikator 2, čuvaju se oblici dvojine; u svim padežima imenica uz brojevne kvantifikatore 3 i 4 ostvaruju se isključivo oblici množine u svima trima rodovima.

4. KONGRUENTNA DVOJINA

Atributne sintagme, uz brojevni kvantifikator 2, pokazuju da su imenice kongruentne s pridjevima i zamjenicama u nastavku dvojine:

...Postavljeni v mimošastne dni drazi v g(ospo)d(i)ni is(u)h(rst)u dvi izvrstiti deli na zadovol`činu b(og)u...14d ...I do konca odda b· (=2) hčeri svoi za dva sina onoga ubogoga...
 17l ...Nigdorъ ne more služiti dvima protivnima g(ospo)d(i)noma...92d.

Uz brojevni kvantifikator 2 vrlo je zanimljiva pojava jednostavnih glagolskih oblika u dvojini uz kongruentne oblike imenica, pridjeva i zamjenica čime se dvojina izjednačuje na morfološkoj i sintaktičkoj razini prikazujući se još uvijek živom kategorijom (?), ali preostali glagoli u prezentu, aoristu, imperfektu, perfektu i pluskvamperfektu, koji čine većinu proučenih primjera, množinskim nastavcima

sugeriraju množinsko značenje dvojinjskih oblika:

...V Prvomъ razumijъ da *esta b (=2) dobroti* od posta...3d ...Čte sê v životi s(ve)tiъ o(ta)съ Da *bihota dva mladca vërna tovariša · našadša sê edanъ danъ onba* (sic!) *ta dva* na pripovidanji *slišašê* navičujuči od têškočъ mukъ paklêniъ...50d ...biše suprot *dvima ki bihu prosili* po materi da *sedeta a (=1)* o desuju a drugi o šuju is(u)h(rst)a v kraljevstvi nebeskomъ...71l ...edanъ večerъ greduči domomъ *b (=2) negova nepriêtela gonahu* ga *hoteč* ga ubiti...42l ...*Esu dva zla grišnika*...62l ...kako se čte od *oniъ dviъ zliъ žen` ke se nenaviêhu* mei sobu · *i bista zvani a (=1) danъ* pred susca...73l-73d ...i *davahu sê b (=2) hl(i)ba* za a (=1) soldin`...93l ...i otduta *rastu b (=2) kiti* ali *b (=2) hčeri*...96l ...*esu b (=2) naturala uzroka*...114d ...imate znati da *uzroki* muke is(u)h(rsto)ve nê govoreči sada od griha *bili su dva*...176d-177l ...da mati ga ne more poznati mêju *dvima lotroma ka se š nimъ pelahu* na raspetie...192d ...Duša i têlo *esu dva dêla* od človika...198d.

Svi oblici glagola u 3. l. dv. ostvaruju nastavak *-ta*. O podrijetlu nastavka *-ta* u 3. l. dv. v. HAMM (1974: 159). GLAVAN (1927 – 1928: 129) drži da se dvojina u glagola izgubila u 16. st., jer u analizi jezika starih čakavskih pisaca nije našao ni traga dvojine. Primjeri u SK pokazuju rijetko čuvanje dvojinjskih oblika u glagola, tj. posvemašnju dominaciju množinskih oblika što je postupno moglo voditi procesu potpunoga gubljenja glagolske dvojine tijekom 16. ili najkasnije 17. st.

Uz brojevni kvantifikator 12 glagolima i pridjevima u predikatu pridaju se morfološke oznake množine koje su kongruentne s množinskim oblicima imenica u objektnoj funkciji i zamjenica, pridjeva i glagolskih pridjeva trpnih u funkciji atributa:

...očemo post(a)viti *bī (=12) rêgulъ dostoiniъ ke* e ote učiniti poznati...130d ...Od te milosti očemo videti *bī (=12) zlamen`i* po *kiъ* moremo poznati...151d ...Imêl bi človikъ vsaki danъ spominati se odъ *tiъ bī (=12) bolezanъ* v pamêti svoei...174d ...vsê ostalê bolezni ke su bile na semъ sviti poviše *rečeniъ bī (=12) računiъ*...176d ...sinu oču te naučiti *dvanadestê računi* po *kiъ* umriti nimašъ...179l ...Ovi vsi ki prehodite po puti este li razumeli *ovih bī (=12) kitami*...181l ...A pilat` zapovida *dvanadestê svojih ljudi ki stahu* okolo is(u)h(rst)a i *oni nošahu* na kapučiъ banderice na *kiъ` bišê* napisanъ oralъ` da *bi bili poznani*...188d.

Glagoli u predikatu s brojevnim kvantifikatorom *oba(dva)* pokazuju dosljedniju uporabu dvojine u pogledu čuvanja oblika i određenja njezina značenja, ali u istom se kontekstu paralelno ostvaruje množinski oblik prezenta:

...Slipъ slipa vodi i *oba se* v êmu *upad(e)ta*...119d ...ti i onъ *oba gresta* s vragomъ...120l ...da kada *oba dva dela esta sedenena* skupa *činê* človika svršêna i isplnena...199l.

Atributne sintagme, uz brojevne kvantifikatore 3 i 4, pokazuju da su imenice kongruentne s pridjevima i zamjenicama u nastavku množine:

...da čini mu *v (=3) dobre koristi*...7l ...buduči naučêna · va *tiъ triъ sumnahъ* · stoi tako pripravna...10l ...imamъ *v (=3) hčere* nemam *iъ* čimъ od`dati...10d ...naskoči ga od *triъ različniъ napasti s kimi* v raži dobi prvoga č(lov)ika...25l ...Tako v istinu oti iskusiti h(rst)a *timi trimi stvari*...25l ...očemo *v (=3) navlastite dele* viditi...60d ...Onъ vsaki danъ govori prvo neъ grê s kuče *v (=3) o(t)če naše* i *v (=3) zdrave marie*...64d

...Ораѣ приѣмши *te v* (=3) *êblke lipe rumene* i poide v crikav`...69d ...Ê samъ našalъ *v* (=3) *uzroke* za *ke g*(ospo)diň b(og)ъ *romaga a* (=1) *gradъ*...93l ...a ta sêntenciê se skazue po *v* (=3) *rač(u)ne navlast(i)te*...107l ...očêmo gov(o)riti danasъ od *trihъ deli pogl(a)vitih* od' sp(o)vidi...117l ...Ove dni smo vidêli od' ispovidi v *trihъ minutihъ pripovidan`i*...126l ...da č(lov)kъ ima *v* (=3) *uzrokê* ali *dela ka* e dĹanъ dati b(og)u...133l ...Treto telesno *ka v* (=3) *vzvišen`ê* kaže s(ve)ti ivanъ...137l ...Odkuda mi za danaska očêmo viditi *tri kratka mišlen`ê*...163l ...ê nahaêmъ *v* (=3) *riči čudne* va ovomъ posvečen`ju...164l ...*tri dêle poglavite* očemo navistiti od mukê sina bož`ê...176d ...Spasitelj vze s(a) sobu *one tri učenike* i poide od *nihъ*...184d ...da e(st) to bilo učineno za *tri poglavitê račune*...200l ...zadovolno ti je *ta četira narešenjâ* odъ aľmužytva...18d-19l ...Razumii d(u)še vridna *g* (= 4) *račune* ki naipriê imaju postaviti...28d ...ê nahaêmъ *g* (= 4) *navlastite zakone* po *kihъ* moremo pomoći mrtvimъ...42l.

Pridjevi i zamjenice u atributnim sintagmama, kao i glagoli u predikatu dobivaju množinski oblik i značenje:

...Est a (=1) ubog s *trimi hčeram* i ki *mru* gladomъ *nê nahaêju* dobitka ter` grê ukrasti...6l ...*ova v* (=3) *razlučen`ê* od slasti *rozumiju se v* (=3) *sučastva v`* is(u)h(rst)j...22l ...Nahaêmъ sada *v* (=3) *uzroke* ki *ganuše* h(rst)a...24d ...nahaêm` da *v* (=3) *uzroki navlačni stiskaju* č(lov)ka...58l ...da b(og)ъ daľ e č(lov)ku *v* (=3) *dobra ka* mu plnimъ zakonomъ *bihu* *potribna*...110l ...rozumivši *ta v* (=3) *dobra* da *su* *vzeta* po gr(i)hu...110d ...odkuda e znano da *su v* (=3) *zak(o)ni navl(a)stiti*...111d ...i *esu* navlastitimъ zakonomъ *v* (=3) *pomankan`ê nečista* ali ničete v` kê vpada č(lov)kъ...114l ...da *esu tri razlučenîe* od' ispovidi...117l ...*esu v* (=3) *osobst(ь)va* o(ta)съ s(i)ň d(u)hъ s(ve)ti...138d ...*esu v* (=3) *kreposti* pametъ umъ i vola...138d ...od prvoga razmišlenîe *esu tri plodi*...181d ...Pak se vrnu ka *onimъ trimъ učenikomъ* i rečê *nimъ Spite* jure i *počivaite* ovo se približa onъ ki me predae...184d ...*Tri plodi su* Prvi e prominene is(u)h(rsto)vo...190l ...V bozi *esu tri stvari* Moć Mudrostъ I pravda...200l ...i *te tri kriposti učinišê* svêť...200l ...Kadi dva ali *tri zberut se* va imê moe...206l ...rozumii o č(lov)če hrabri da *esu tri načini* od' mira...205d ...*Četire stvari esu* ke mnogo kratъ *preobratê* misalъ sudca svitovnoga...34l ...*Četiri računi su* ki nasъ *stiskaju*...41l ...*Esu g* (=4) *uzroki navlast(i)ti* v *kih* se ima povratiti spovidъ...119d.

Uz brojevne kvantifikatore 30, 34 i 300 ostvaruju se oblici množine:

...Komu tud`e obečaše *Ĵ* (=30) *pinêzъ srebrnihъ*...178l ...ako bi pitalъ od' devê marie *trista pinizъ* ona bi ti e dala...178l ...povrnu *Ĵ* (=30) *pinezъ srêbrnihъ* arhieroomъ...189l ...da *Ĵ* *trъ g* (=34) *soldini* mani *dani* ni bilo aľmužytvo...18d.

5. SINDETIČKA DVOJINA

Sindetičku dvojinu nalazim u G zamjenica i imenica za dva imenovana pojma i u aoristu glagola koji stoji kao predikat uz dva subjekta:

...da dataň i abironъ kľuči i psujuči b(og)a otvori se zemla i požri *niju d[u]šiju* i ponese e v rakalъ...46l ...Biše a(=1) nečistъ i hudoban` č(lov)kъ ki biše učinil` živlen`e s` ednimъ d`êvlomъ i večê kratъ v kipi telêsnomъ govoraše š *nimъ* i orčâšê Niki *trâtъ svečasta se* poiti v nike bane...122d ...A razboinikъ ki biše raspetъ z live strane govoraše ako ti esi sinъ b(o)ž`i spasi se samъ i *naju* a ki biše z desne strane govoraše Ne boiš` li sê b(og)a mi trpimo po delihъ *naju* da onъ ni niednoga zla učinilъ...193d.

Sindetičku množinu nalazim u DL zamjenica i imenica kao i u prezentu, imperfektu i perfektu glagola koji stoje kao predikati uz dva subjekta:

...bogъ i natura niednu ričъ *ne čine zamaň*...21 ...s(ve)ti matêi v šestomъ i luka v četrtomъ k(a)p(itu)li *pišu*...41 ...pravda i istina *esu* od volê · da *vrnu* vsakomu ča e nêgovo...1791 ...I ivanъ vanj(e)l(i)stъ i pêtargъ *sliêhu* is(u)h(rst)a...186d ...po popi peri êkov`čiçi i po popi silvestri bedričiçi *Ki mole* vasъ častni o(t)ci ki budete va ne čtali · ako naidete omršnju prez česa ni · vi napravite a *namъ* rodomъ *hrvate* a naukomъ latinskimъ *priprosti* · Da va ufan`e onoga ki vsavlada · *esmo e počeli* · i *svršili*...2081 ...I te knige biše komponene i koreženê dominomъ urbanomъ i tomasomъ katridaričemъ *kanonicihъ* rečene crikve senske...208d.

6. ANAFORIČKA DVOJINA

Anaforičku dvojину nalazim samo u jednom primjeru zamjenice koja upućuje na dva prethodno spomenuta subjekta:

...Da bihota dva mladca...Edanъ od *niju* kako smijući se špotaše...50d.

Anaforičku množinu nalazim samo u jednom primjeru zamjenice koja upućuje na tri prethodno spomenuta objekta:

...Opat priêmsi te v (=3) êblke...Vze *e* tud(i)e i ponese *e* v mostirъ tekući veselo i prikaza *e* opatu govoreći...69d.

7. ZAKLJUČAK

Odnos između slobodne množine i dvojine u svih padeža imenica svih triju rodova govori u prilog dominaciji množinskih oblika.

U svim padežima imenica svih triju rodova, uz brojevni kvantifikator 2, čuvaju se oblici dvojine, a uz brojevne kvantifikatore 3 i 4 ostvaruju se isključivo oblici množine u svima trima rodovima.

Kongruentna je dvojina sačuvana, ali većina glagolskih oblika množinskim nastavcima sugerira množinsko značenje dvojinjskih oblika imenica, zamjenica i pridjeva.

Sindetička dvojina uglavnom je sačuvana u G zamjenica, a u glagola je posve prevladala množina.

Anaforička je dvojina sačuvana, ali slaba zastupljenost u SK ne daje mogućnost sigurnijega zaključivanja u pogledu odnosa između množine i dvojine.

LITERATURA

- BELIĆ, A. 1932. *O dvojini u slovenskim jezicima*. Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- DAMJANOVIĆ, S. 1984. *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- DEGTJAREV, V. I. 1982. Proishozdenie imen pluralia tantum v slavjanskih jazykah (K

- opredeleniju semantičkih mehanizmov leksikalizaciji form mn. č.). *Voprosy jazykoznanija* 1: 65–77.
- DERGANČ, A. 1994. Some specific features in the development of the dual in Slovene as compared to other Slavic languages. *Linguistica* 34: 71–80.
- GLAVAN, V. 1927–1928. Kongruencija u jeziku starih čakavskih pisaca. *Južnoslovenski filolog* 7: 111–159.
- HAMM, J. 1974. *Staroslavenska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- IVŠIĆ, S. 1970. *Slavenska poredbena gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- JURČEVIĆ, I. 2002. *Jezik hrvatskoglagoljskih tiskanih brevijara*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- JURIŠIĆ, B. 1992. *Nacrt hrvatske slovnice. Glasovi i oblici u poviestnom razvoju* (pretisak). Zagreb: Matica hrvatska.
- KUZMIĆ, B. 2004. Sintaktička obilježja Senjskog korizmenjaka. M.-A. Dürriegl, M. Mihaljević, F. Velčić (ur.). *Glagoljica i hrvatski glagolizam*. Zagreb – Krk: Staroslavenski institut – Krčka biskupija, 647–655.
- LUKEŽIĆ, I. 1999. Razvoj prezenta i imperativa u čakavskome narječju, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 25: 195–222.
- MIHALJEVIĆ, M. 2004. Deklinacija imenica u najstarijim hrvatskoglagoljskim fragmentima. M.-A. Dürriegl, M. Mihaljević, F. Velčić (ur.). *Glagoljica i hrvatski glagolizam*. Zagreb – Krk: Staroslavenski institut – Krčka biskupija, 625–636.
- MOGUŠ, M. 1996. Čakavci s Krbave, *Suvremena lingvistika* 41–42: 451–456.
- NAZOR, A. 1971. Kulturnopovijesno značenje izdanja glagoljske tiskare u Senju g. 1494-1508, *Slovo* 21: 415–442.
- SIMEON, R. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska.
- VINCE, J. 2002. Zakonitosti uporabe distributivne jednine i dvojine. Ur. D. Stolac. *Riječki filološki dani* 4. Rijeka: Filozofski fakultet, 541–545.
- VINCE, J. 2004. Brojevi 1, 2, 11 i 12 u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku. M.-A. Dürriegl, M. Mihaljević, F. Velčić (ur.). *Glagoljica i hrvatski glagolizam*. Zagreb – Krk: Staroslavenski institut – Krčka biskupija, 595–605.
- ŽOLOBOV, O. F. 1998. *Symbolik und historische Dynamic des slavischen Duals = Simvolika i istoričeskaja dinamika slavjanskogo dvojstvennogo čisla*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- ŽOLOBOV, O. F., V. B. KRYS'KO. 2001. *Istoričeskaja grammatika drevnerusskogo jazyka. II: Dvojstvennoe čislo*. Moskva: Azbukovnik.

S a ž e t a k

U članku se uzima u obzir odnos između množine i dvojine na temelju jezične analize *Senjskoga korizmenjaka* (1508). Posebna se pažnja posvećuje pitanju odnosa između slobodne, sindetičke, anaforičke, vezane i kongruentne množine i dvojine na primjerima iz *Senjskoga korizmenjaka*.

Ključne riječi: Senjski korizmenjak, množina, dvojina

S u m m a r y

THE DUAL IN THE SENJ KORIZMENJAK (LENTEN SERMON BOOK PRINTED IN SENJ)

The relation between plural and dual is taken into consideration in the language analysis of the Senj Korizmenjak (1508). Special attention has been paid to the question of the relation between free-form, syndetic, anaphoric, linked and congruent plural and dual in the examples from the Senj Korizmenjak.

Key words: Senj Korizmenjak, plural, dual

Izvorni znanstveni članak

Autor: Boris Kuzmić

Filozofski fakultet, Zagreb